

minı kapsar. İran'ın güneydoğusunda yer alan bölge kuzeyde Sistan ve Lut çölüyle, doğuda Pakistan Belüciistanı'yla, batıda Kirman'la ve güneyde Umman deniziyle çevrilidir; yağışı az olan topraklarını sulayan Bâhükelât, Bampûr, Bampost, Mâşkîd gibi nehirler bu denize dökülür. Daha çok volkanik dağların bulunduğu bölgenin sert yüzey şekillerine sahip olması ulaşımında zorluklar ortaya çıkarır. Başlıca şehirleri Serâvân, Bampûr, İranşehr ve Mekrân'dır. Gevâter, Câhbahâr ve Tîs gibi işlek limanlara sahip olmasına rağmen bölge İran'ın en geri kalmış kesimidir. Nüfus yoğunluğu düşük olup halkın çoğunluğunu, göçebe olarak yaşayan ve yerleşik hayata karşı uzun süre direnmiş olan Belüciler ile Beruhuyar teşkil eder. Burada yaptırılan Bampûr ve İranşehr barajları ile termoelektrik santralleri, bölgede yerleşik hayatı sağlamaya yönelik başlıca ekonomik yatırımlardır.

İran Belüciistanı Kaçarlar zamanında Kelât Hanlığı'nın hâkimiyetinden çıktı ve 1872 yılında bu devletle aralarında sınır tesbiti yapıldı. Fakat arkasından iki Belüciistan arasında sınır anlaşmazlıkları başladı ve uzun süre devam eden sürtüşmeler ancak Ocak 1955'te İran'la Pakistan arasında imzalanan bir antlaşmayla çözüme bağlanabildi.

BİBLİYOGRAFYA:

A. W. Hughes, *The Country of Balochistan*, London 1877; Mesud Keyhan, *Coğrafya-yı Muşşal-ı İran*, Tahrân 1311, II, 258-262; Mir Kul Khan, *Tarih-i Balochistan*, Quetta 1956; M. Sardar Khan Baluch, *History of Baluch Race and Baluchistan*, Karachi 1958; a.m.f., *Literary History of Baluchis*, Quetta 1977; R. N. Pehrson, *The Social Organization of the Marri Baluch*, Chicago 1966; W. B. Cornish, *Asia*, London 1972, s. 127-128; E. Fodor — W. Curtis, *Islamic Asia*, The Hague 1974, s. 654, 655-656; Mir Khuda Bakhsh Bijrani Marri Baloch, *Search Lights on Baloches and Balochistan*, Karachi 1974; S. L. Pastner, "Blauch", *Muslim Peoples*, I, 91-97; 1981 *Census Report of Pakistan*, İslamabad 1984; *The Gazetteer of Baluchistan, District Series*, Quetta 1986; Muhammed Takî Han Hekîm, *Genc-i Dâniş* (nşr. Muhammed Ali Sûti — Cemşid Keyâfer), Tahrân 1366 hş., s. 267-278; *Pakistan 1988: An Official Handbook*, İslamabad 1988; Longworth Dames, "Belüciistan", *İA*, II, 493-512; R. N. Frye, "Balüciştân", *EI²* (İng.), I, 1005-1006; Selîm Han, "Belüciştân", *UDMI*, IV, 867-874; Belüciştân", *DMF*, I, 443-444; "Baluchistan", *Elr*, III, 598-647.



M. NAEEM QURESHI

BELVÂ

(bk. UMÜMÜ'İ-BELVÂ).

BELYÜNEŞ

(بليونس)

Cebelitârik Boğazı'nın
güney kıyısında tarihi bir şehir.

Arapça'da Belyüneş veya Benyüneş, Portekizce'de Bulhões ve İspanyolca'da Bullones olan şehrin adı, Ortaçağ halk Latince'sinde "üzüm bağı" anlamını taşıyan *Bunyölex* kelimesinden türemiştir. Bu isim aynı anlama gelmek üzere Faslı seyyah Hasan el-Vezzân'ın (Afrikalı Leon) eserinde Vignones, Marmol'un Afrika'yı anlatan kitabında ise Valdeviñones şeklinde geçmektedir.

Sebte'nin (Ceuta) 8 km. kuzeybatısında kurulan şehir, Cebelitârik Boğazı'na dik inen bir vadiye yer alır; batı ve güneyden Cebelimûsâ ile kuşatılmıştır.

İslâmiyet'in bölgeye girişi, Mûsâ b. Nusayr'ın Kuzey Afrika'yı fethi sırasında gerçekleşmiştir. Mûsâ b. Nusayr 712'de İspanya'ya geçerken daha sonra Mersâ Mûsâ diye adlandırılan Belyüneş sınırları içindeki bir limandan hareket etmişti. Belyüneş, Endülüs Emevî Devleti'nin ünlü hâcibi İbn Ebû Âmir'in (ö. 1002) burada yaptırdığı bahçeler içindeki sarayla şöret, sahilde inşa ettirdiği kale ile de önem kazandı. Coğrafyacı Bekrî XI. yüzyılda Belyüneş'i toprakları verimli ve nüfusu kalabalık bir yer olarak anlatır. Şehrin önemi daha sonra Sebte ile birlikte arttı. 1184 yılında Muvahhidî Hükümdarı Yûsuf b. Abdülmü'min, su kaynakları bol olan Belyüneş'ten içme suyu sıkıntısı çeken Sebte'ye yer altı kanallarıyla su götürmeye teşebbüs ettiyse de başaramadı. Bu tasarı ancak 1921 yılında gerçekleşmiş ve kanallarla içme suyu götürülen Sebte'nin ihtiyacı karşılanarak limanının gelişmesi sağlanmıştır. Belyüneş 1342'de Merini ve Kastilya donanmaları arasındaki bir savaşa sahne oldu. XIV. yüzyılda altın çağını yaşadı; XV. yüzyılın başlarında ise binaları, bahçeleri ve su kaynakları ile önemli bir sayfiye yeri idi. 1415'te Portekizliler'in Sebte'yi zaptından sonra 1418'de kısa bir süre Portekiz kraliyet ailesinden birinin mülkiyetine geçti.

Ortaçağ'da zenginlerin bir mesire yeri olan Belyüneş, özellikle Merinîler zamanında meyve bahçeleriyle Sebte yarımadasını besleyen bir kaynaktı ve bu özellikleri sebebiyle şiirlere konu teşkil ediyordu. Bugün de mesirelik özelliğini koruyan ve yaklaşık 1000 nüfuslu bir köy halinde bulunan Belyüneş'te hâlâ

Endülüs mimarisinin ve sanat tesirinin izlerini taşıyan harabelere rastlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

İdrîsî, *Şifâtü'l-Mağrib*, s. 167; Yâkût, *Mu'ce-mû'l-büldân*, I, 493; *el-İstibşâr fî 'acâ'ibi'l-em-şâr* (nşr. Sa'd Zağlûl Abdülhamîd), Dârülbeyzâ 1985, s. 137-138; Himyerî, *er-Rauzü'l-mi'târ*, s. 103; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz* (nşr. Sa'îd Ahmed A'râb — Muhammed b. Tâvîl), Rabat 1398/1978, I, 33-37; İbnü'l-Hatib es-Selmânî, *Kitâbü Mi'yâri'l-ihtiyâr* (nşr. M. Kemal Şebâne), Beyrut 1982, s. 72; M. de Carvajal, *De l'Afrique*, Paris 1887, III, tür.yer.; *Mv.M*, IV, 281-283; Vezzân ez-Zeyyâtî, *Vaşfü İfrîkiyye*, I, 317; *Sebte ve devrühâ fî isrâ'î'l-fikrî'l-İslâmî*, Tahrân 1984, s. 275-276, 291-303; G. S. Colin, "Éty-mologies Maghribines", *Hespérus*, VII, Paris 1926, s. 59-89; L. T. Balbas, "Les Ruinas de Beliounech", *Tamuda*, V, Paris 1957, s. 275-296.



ABDÜRRAHÎM B. HÂDDE

BEN ve ÖTESİ

Necip Fazıl Kısakürek'in

(ö. 1983)

üçüncü şiir kitabı.

1932'de İstanbul'da yayımlanan eserin iç kapağında, başlık altında şiirlerin yazıldığı yıllar olan "1922-1931" yer almakta ve içindekiler de yazılış yıllarına göre bölümlere ayrılmaktadır. Kitaba *Örümcek Ağı*'ndaki (İstanbul 1925) yirmi sekiz şiirden yirmi üçü, *Kaldırımlar*'daki (İstanbul 1928) yirmi bir şiirin tamamı alınmış, yirmi beş yeni şiir ilâveyle *Ben ve Ötesi* altmış dokuz şiirden meydana gelmiştir. Şiirlerini ilk defa bu eserinde bir seçmeye tâbi tuttuğu için *Ben ve Ötesi* aynı zamanda Necip Fazıl'ın şiir koleksiyonunun ilk çatısı kabul edilebilir. Nitekim bu kitapta yer alan altmış dokuz şiirden onu da sonraki şiir kitaplarına alınmamıştır. Bunların bir kısmının şiir tekniği ile dil ve muhteva bakımından zayıf görülmesi, bir kısmının ise aşk konusunda fazla erotik bulunması sebebiyle yeni kitaplarına alınmadığı düşünülebilir.

147 sayfa olan *Ben ve Ötesi*'ne şair ilk iki kitabında olduğu gibi önsöz koymamıştır. Necip Fazıl "ben" kelimesini oldukça fazla kullanan bir şairdir. 1924'te yazdığı "Ben" adlı şiiriyle daha sonraki yıllarda yazdığı eserleri göz önüne alınırsa bu mizacın kitabına "ben" ve dıştaki dünya mânasına "ötesi" şeklinde yansımaları, hem psikolojik bir âmil hem de fikrî muhteva olarak açıklanabilir.

Ben ve Ötesi'ndeki yirmi beş yeni şiirin çoğu 1929-1931 yılları arasında ya-

zılmıştır. Bunlardan sadece "Yunus Emre'ye" ve "Mansur" adlı iki şiir mistik karakterdedir. Diğer şiirlerin ortak temaları yalnızlık, korku, zaman, acı bir aşk duygusu ve tabiatıdır. Dış dünyadan alınan bir objeden hareket ederek tecride ve "ben"e yönelen şiirler, bu özellikleriyle şairin kitabına verdiği adı da düşündürmektedir. Necip Fazıl'ın şiir külliyyatında önemli bir yeri ve şöhreti olan "Noktürn" ("Geceye Şiir"), "Geçen Dakikalarım", "Takvimdeki Deniz" gibi şiirler de bu yirmi beş şiir arasındadır.

Ben ve Ötesi çıktığı yıllarda tenkitçilerin dikkatini çekmiş, Ziya Osman Saba, Nurullah Ataç, Hüseyin Cahit Yalçın gibi yazarların kalemleriyle dergi ve gazetelerde değerlendirilerek üzerinde münakaşalar yapılmıştır. Özellikle Ziya Osman Saba bu kitabı "Türk edebiyatının en kuvvetli şiir kitabı" olarak takdim etmiştir (*Varlık*, 1/10).

Necip Fazıl diğer şiir kitaplarında olduğu gibi *Ben ve Ötesi*'nden *Çile*'ye (İstanbul 1962) aldığı şiirlerinde de pek çok değişiklik yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Suffe Kültür Sanat Yıllığı: 1984: Necip Fazıl Armağanı, İstanbul 1984, s. 163, 368, 369, 370; Hasan Çebi, *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*, Ankara 1987, s. 54-55; M. Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, Ankara 1987, s. 8; a.mlf., "Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinin Poetika Açısından Tekevvünü", *Türk Edebiyatı*, sy. 133, İstanbul 1984, s. 29-30; Nurullah Ata [Ataç], "Necip Fazıl", *Milliyet*, İstanbul 1932 (18 Şubat); Ziya Osman Saba, "Ben ve Ötesi", *Varlık*, 1/10, İstanbul 1933; Hüseyin Cahit Yalçın, "Ben ve Ötesi", *Fikir Hareketleri*, sy. 14, İstanbul 1934; Ebubekir Eroğlu, "Ben ve Ötesi", *TDEA*, I, 394.



M. ORHAN OKAY

BENÂÎ

(بنائي)

Kemâluddîn Şîr Alfî-yi Herevî
(ö. 918/1512)

İranlı şair.

857'de (1453) Herat'ta doğdu. Babası Muhammed Sebz Mi'mâr-i Herevî, mimar olduğundan Bennâî mahlasını aldı. Ancak şiirlerinde bu kelimenin haffletilmiş şekli olan Benâî mahlasını kullandı. İleri yaşlarda ise, bunun yerine Hâlî mahlasını kullanmayı tercih etti. Benâî Herat'ta edebiyat, müzik ve hatla ilgili çok iyi bir öğrenim gördü. Ardından tasavvufa yönelerek zâhidâne bir hayat sürmeye başladı. Bir mürşid bulmak için merkezî İran'ı dolaştı, daha sonra Fars'a

gitti. Burada Nurbahşiyye tarikatı şeyhlerinden Şemseddîn-i Lâhîcî'nin müridi oldu. Akkoyunlu Sultanı Yâkub'un daveti üzerine gittiği Tebriz'de büyük bir itibar gördü. Sultan Yâkub ve Şirvanşah Ferruhyesâr hakkında kasideler yazdı. Sultan Yâkub ölünce (896/1490) Herat'a döndü. Alaylı sözleri Ali Şîr Nevâî ile aralarının açılmasına sebep oldu ve bu yüzden Semerkant'a gitmek zorunda kaldı. Semerkant'ta Timurular'dan Sultan Ebû Saîd'in torunu Sultan Ali Mirza'nın sarayına girdi ve onun hakkında Herat lehçesiyle "Mecmau'l-garâyib" adlı bir kaside yazdığı gibi, Hüseyin Baykara'nın oğlu ve halefi Bedüzzaman Mirza'nın da medihçisi oldu. Daha sonra Özbek Hanı Muhammed Şeybânî Han'ın sarayına giren şair burada "melikü's-şuarâ" unvanını aldı. Horasan'ın Şeybânî Han tarafından ele geçirilmesi sırasında onunla birlikte bulundu. Bu hükümdarın Şah İsmâîl tarafından öldürülmesi (916/1510) üzerine Mâverâünnahr'e döndü. Kendisi de Şah İsmâîl'in Necm-i Sâni diye tanınan kumandanı Emîr Necm Yâr Ahmed-i İsfahânî'nin Karşı'da yaptığı soykırım sırasında öldürüldü.

Eserleri. 1. *Dîvân*. Biri gençlik ve orta yaşlılık dönemlerinde kullandığı Benâî mahlası ile düzenlediği ve kaside, gazel, kıtalar ile rubâilerinden oluşan, diğeri de Hâlî mahlası ile yaşlılığında yazdığı ve daha çok Sa'dî ve Hâfız'ın gazellerine nazîreleri içine alan iki divanı vardır. Henüz basılmamış olan bu divanların, Türkiye'de (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3879/2; TSMK, Revan, nr. 1014/9; DTCF Ktp., İsmail Saib Sencer kitapları) ve diğer bazı ülkelerde yazma nüshaları (bk. E. Blochet, *Catalogue des manuscrits persans de la Bibliothèque Nationale*, Paris 1905, III, 318; Maulavi Abdul Muqtadir, *Catalogue of the Arabic and Persian Manuscripts in the Patna Oriental Public Library at Bankipore*, Kalküte 1909, II, 94-96) vardır. 2. *Şeybânînâme*. Arada manzum parçalara da yer verilen bu mensur eser, 1504-1510 yılları arasında *Fütûhât-ı Hânî* adıyla genişletilmiş olup Şeybânî Han'ın gençliğinden Timur İmparatorluğu'nun dağılmasına kadar meydana gelen olayları içine alır. Eserin bazı yazmaları mevcuttur (bk. Storey, I, 372). 3. *Behrâm ü Bihruz* (*Bâg-i İrem*). Benâî'nin ah-lâka dair görüşlerini yansıtan öğretici nitelikte bir mesnevidir. Çok defa Benâî adındaki "bâ"nın yanlış olarak "s" (ش) şeklinde tesbit edilmesi neticesinde Senâî'ye (سنائي) mal edilen bu mesnevinin

yazma nüshalarındaki beyit sayısı 6000 ile 8000 arasında değişir. *Efdaü't-tizkâr fi zikri's-şu'arâ* ve *l-eş'âr* adlı eser Nevâî'nin *Mecâlisü'n-nefâis* adlı tezki-resiyle birlikte basılmıştır (Taşkent 1336/1918). Benâî bu eserlerin dışında müstakide "edvâr"la ilgili iki risâle daha yazmışsa da bunlar günümüze kadar gelmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Şîr Nevâî, *Mecâlisü'n-nefâis* (nşr. Suyima Ganieva), Taşkent 1961, s. 88; Sâm Mirza, *Tuht-e-i Sâmi* (nşr. Rükneddin Humâyûnferrûh), Tahran 1346 hş., s. 167-170; Hândmîr, *Habîb-ü's-siyer*, IV, 286-287, 348-349; Lutf Ali Beg, *Âteşkede* (nşr. Ca'fer Şehîdî), Tahran 1337 hş., s. 151-152; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 393-411; a.mlf., "Banâ'î Heravî", *Elr*, III, 667-668; A. Hayyâm-pür, *Ferheng-i Sühanverân*, Tebriz 1340 hş., s. 89; Abdülganî Mirzayev, *Binâyi*, Stalinâbâd 1957; Rypka, *HIL*, s. 284, 497-500; Karatay, *Farsça Yazmalar*, s. 316; FME, s. 461-462; Storey, *Persian Literature*, I, 301-302, 371-372; Münzevî, *Fihrist*, III, 2251-2252; IV, 2672-2679; Said Naficy, "Bannâ'î", *El'2* (İng.), I, 1019.



ADNAN KARAİSMAİLOĞLU

BENÂKİTİ

(بنائكي)

Fahrüddîn Ebû Süleymân
Dâvûd b. Muhammed
(ö. 730/1329-30)

İranlı tarihçi ve şair.

Hayatı hakkında pek az bilgi vardır. Fahr-i Benâkitî adıyla da tanınır. Özellikle şer'î ilimlerde birçok âlim yetiştiren Benâkitî bir aileye mensuptur. Babası Tâceddin Ebû'l-Fazl Muhammed (ö. 682/1283), Begavî'nin *Meşâbîhu's-sünne*'sine *el-Meyûsr* adıyla şerh yazmış büyük bir âlim, kardeşi Nizâmeddin Ali ise (ö. 699/1300), herkesin hürmet ve itimadını kazanmış, Tebriz'de irşad ile meşgul olan bir mutasavvıftı. Daha çok şair olarak tanınan Benâkitî Tebriz'de İlhanlılar sarayına intisap etti. Zilkade 701'de (Temmuz 1302) Gazan Mahmud Han tarafından melikü's-şuarâlığa tayin edildi.

Benâkitî'nin en önemli eseri, Olcaytu Hudâbende'nin (1304-1317) emriyle yazmaya başladığı ve asıl adı *Ravzatü üli'l-elbâb fi tevârîhi'l-ekâbir ve'l-ensâb* olan *Târîh-i Benâkitî*'dir. Müellif eserini 1317'de Ebû Saîd Bahadır Han döneminde tamamladı. Eser, muhtevasında ki sıralamada yapılan değişiklik ve İlhanlılar dönemine ait orijinal bilgiler dışında Reşîdüddin'in *Câmi'u't-tevârîh*